

STUDII ȘI CERCETĂRI: PSIHOLOGIE

CZU: 159.947.5:373.3 + 37.015.3

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4277483>

ABORDĂRI TEORETICE CU PRIVIRE LA MOTIVAȚIA PENTRU LECTURĂ A ELEVILOR CLASELOR PRIMARE

Carmen Daniela NIȚĂ

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

În articol este abordată din punct de vedere teoretic problema motivației pentru lectură la elevii claselor primare. Se insistă asupra câtorva definiții ale motivației învățării ce aparțin unor personalități marcante (P.Cornea, M.Golu, D.Vrabie), dar și asupra modului cum poate fi dezvoltată motivația pentru lectură la elevii claselor primare. Trezirea motivației elevilor pentru lectură este unul dintre obiectivele finale ale activității desfășurate de învățător cu elevii claselor primare. Acesta este punctul de plecare și în același timp cheazăia succesului în activitatea școlară pentru învățător și pentru elevii săi, care sunt stimulați să citească pentru dezvoltarea limbajului, a competențelor de comunicare, a comportamentului, a culturii generale.

Cuvinte-cheie: lectură școlară, motivația învățării, elev, stimulare, interes, teoriile motivației.

THEORETICAL APPROACHES TO THE READING MOTIVATION OF THE PRIMARY SCHOOL PUPILS

The article addresses theoretically the problem of reading motivation in primary school pupils. It focuses on several definitions of the motivation of learning belonging to prominent personalities (P.Cornea, M.Golu, D.Vrabie), but also on how the motivation for reading can be developed in the pupils of primary classes. Awakening the motivation of pupils for reading is one of the final objectives of the activity carried out by the teacher with the pupils of primary classes. This is the starting point and also the key to success in the school activity for the teacher and their students, who are encouraged to read for the development of language, communication skills, behaviour, and general culture.

Keywords: school reading, learning motivation, pupil, stimulation, interest, theories of motivation.

Introducere

Motivația învățării a suscitât interesul cercetătorilor din toate timpurile. Considerată de foarte mulți specialiști unul dintre factorii de maximă importanță în atingerea și realizarea scopului, motivația are rolul de a provoca, de a întreține și a orienta, de a decalșa activitatea de cunoaștere a elevului. În prezent, când se constată o lipsă acută a motivației învățării, toți cei implicați – cadre didactice, cercetători științifici – caută soluții pentru redresarea stării de lucruri. Problema care se pune în acest context vizează tocmai modalitățile de stimulare a interesului elevului, a dorințelor lui de a depune eforturi în scopul achiziționării de noi cunoștințe, al formării competențelor stipulate de curricula disciplinare. În această ordine de idei, menționăm și importanța motivației lecturii. „De ce trebuie să citesc această carte?”, „Ce impact poate avea ea asupra mea?”, „Prin ce se deosebește cartea în cauză de cele citite deja?”, „Ce voi afla nou din cartea dată?” – iată câteva

întrebări, dintr-un șir mult mai mare, pe care și le pune/trebuie să și le pună, de regulă, elevul, așteptând astfel, de la profesor, argumentele care l-ar convinge să purceadă la lectura cărții. Evident, în acest caz, rolul cadrului didactic este mai mult decât important.

1. Teorii ale motivației învățării

Motivația este forța motrice a întregii dezvoltări umane. M.Golu definește termenul de motivație ca o componentă structural-funcțională specifică sistemului psihic uman, care reflectă o stare de necesitate în sens larg, iar cel de motiv – ca „o formă concretă, actuală, în care se activează și se manifestă o asemenea stare de necesitate” [1, p.246]. O altă definiție a motivației este dată de D.Vrabie, conform căruia motivația este „ansamblul mobilurilor interne ale conduitei (trebuințe, tendințe, atracții, interese, convingeri, năzuințe, intenții, visuri, aspirații, scopuri, idealuri), care susțin, orientează, propulsează, din interior, realizarea unor acțiuni, fapte, atitudini” [2, p.147,149]. În această ordine de idei, P.Cornea, referindu-se la opțiunea pe care un individ o face în raport cu situațiile sau obiectele în care se implică, susține că acesta, de regulă, preferă unele activități în detrimentul altora pe care le respinge. „Motivația, susține P.Cornea, depinde în mare măsură de experiența individului, de calitatea imaginii de sine, de evaluările cognitive ale diverselor situații, de orientarea valorică, precum și de credințele referitoare la cauzele succesului personal și nivelul de aspirații” [3, p.231].

Mai mulți specialiști din domeniu (Monica Cuciureanu, Gabriela Alecu, Dan Badea ș.a.) au afirmat că motivația are la bază existența unui scop ce urmează a fi atins. Acest fapt a condus la împărțirea în trei categorii a teoriei motivației: a) „Pot eu să rezolv această sarcină?” – importante fiind, în acest caz, abilitățile/capacitățile cadrului didactic; b) „Vreau eu să rezolv această sarcină?” – aici contează foarte mult valoarea pe care elevii o dau sarcinii de învățare și interesul pe care îl au ei pentru activitatea în sine; c) „Ce trebuie să fac pentru a rezolva cu succes această sarcină?” – prioritar este modul în care elevii ajung să-și monitorizeze și să-și regleze experiențele lor de învățare [4, p.4].

D.Ausubel și F.Robinson, abordând problema motivației învățării, au constatat ca determinante trei impulsuri: cognitiv, de afirmare a eu-lui și de afiliere. Conform cercetătorilor, impulsul cognitiv ține de curiozitatea epistemică, de descoperirea a cât mai multor aspecte referitoare la tot ceea ce îl înconjoară pe elev, la implicarea acestuia în sarcinile didactice. Cât privește cel de-al doilea impuls, cercetătorii citați susțin că „nevoia de afirmare a eu-lui stimulează obținerea unor rezultate bune la învățătură, câștigându-se astfel un statut valorizat în ierarhia clasei” [5, p.335]. Prin urmare, dacă elevul are un prestigiu ridicat, acesta îi va da sentimentul eficienței personale, al respectului de sine, al încrederii în forțele proprii, al trebuinței de afirmare a eu-lui, care îl orientează spre viitoare obiective, îi stimulează potențialul. Sorin Cristea, în „Curriculum pedagogic”, tratează conceptul „trebuința de afiliere” ca „necesitatea de a obține aprobarea, prețuirea, afecțiunea unor persoane importante, de a avea acceptarea venită din partea celorlalți” [6, p.336]. În acest sens, obținerea și păstrarea aprobării, ca urmare a respectării regulilor, normelor, devine foarte importantă pentru elevi. Or, e știut că în copilărie ei soluționează sarcinile pentru a-și bucura părinții și învățătoarea, că, în preadolescență și adolescență, această trebuință scade în intensitate, ea fiind orientată spre prieteni și colegi. Cât privește modalitățile de stimulare a motivației învățării, D.Ausubel și F.Robinson reclamă următoarele: a) dezvoltarea impulsului cognitiv, prin folosirea unor procedee care să capteze atenția elevilor (elementele de noutate, de surpriză, aspectele dilematice, disonanța cognitivă etc.); b) promovarea unui punct de vedere realist în ceea ce înseamnă motivație școlară, învățarea școlară fiind determinată de nevoia de afirmare, de afiliere, de interesele elevilor, de recompensele primite; c) entuziasmul cadrului didactic, care poate stimula elevilor dorința de a se implica în activitatea de învățare; d) folosirea competiției, îmbinarea competiției individuale cu cea de grup [5, p.338].

2. Stimularea motivației pentru lectură

Modalitățile de stimulare a motivației pentru învățare la care am făcut referință mai sus pot fi extinse și în cazul motivației pentru lectură, definită de Paul Cornea ca „un ansamblu al activităților perceptivă și cognitive vizând identificarea și comprehensiunea mesajelor transmise scriptic” [3, p. 256]. În cazul dezvoltării la elevii claselor primare a motivației pentru lectură, se urmăresc dimensiunile intelectuală, morală și estetică ale educației. Scopul vizat este acela de a forma elevul cititor, dependent de carte, capabil să devină o personalitate multilateral dezvoltată, cu deprinderi de muncă intelectuală, cu capacitatea de exprimare corectă și expresivă, dezvoltată din punctul de vedere al gândirii, imaginației, al conștiinței și conduitei morale. Abordând

conceptual de educație literar-artistică, cercetătorului Vlad Păslaru îl definește în felul următor: „formarea pedagogic orientată a cititorului de literatură artistică prin cunoașterea literaturii de ficțiune, ca system artistic-estetic immanent, și prin angajarea apropiată a cititorului în producerea valorilor *in actu* ale literaturii [7, p.23].

Procesul de formare a cititorului impune cunoașterea de către profesor a tipurilor și modurilor de lectură. Paul Cornea scoate în evidență următoarele tipuri: lectura liniară (textul este parcurs secvențial și în întregime, de la început până la sfârșit), lectura receptivă (caracterizată prin executarea integrală a parcursului textual, cu reveniri ocazionale, retrospecții etc.), lectura informativă (este o lectură selectivă care vizează obținerea unei idei de ansamblu asupra textului, în care cititorul explorează cu privirea suprafața textului, caută puncte de sprijin), lectura rapidă (constă în raționalizarea mecanismelor perceptivă și ameliorarea comprehensiunii de a obține performanțe superioare, atât în ceea ce privește viteza, cât și în asimilarea mai eficientă a conținutului), lectura de cercetare (constă în recuperarea unei informații, având la bază inspecția atentă a textului) [3, p.141]. Sintetizând, deducem că această clasificare a cercetătorului român vizează lectura propriu-zisă a textului, descifrarea semnificațiilor și reacția elevului față de cele lecturate.

Beneficiile lecturii, impactul ei asupra dezvoltării elevilor sunt foarte mari. Prin lectură, ei își consolidează deprinderea de citire corectă, fluentă, conștientă și expresivă, își largesc bagajul de informație, își dezvoltă interesul pentru cunoașterea realității înconjurătoare, își îmbogățesc și își dezvoltă sentimentele, comportamentele morale, gustul estetic, capacitățile creative, orizontul imaginativ, înțeleg mai bine valorile etice, realizează conexiuni interdisciplinare. În această ordine de idei, un rol important în asigurarea unei lecturi productive îl joacă factorii ce o determină. Îndemnând dascălii să țină cont de diferențele de vârstă ale copiilor, de particularitățile lor psihoindividuale, de aptitudinile, de nivelul de cunoștințe, Jan Amos Comenius, în lucrarea „Didactica Magna”, afirma: „Tot ce trebuie învățat trebuie să fie distribuit corespunzător treptelor de vârstă, în așa fel încât să nu se predea nimic ce ar depăși capacitatea de înțelegere respectivă. Adaptarea predării la posibilitățile intelectuale ale elevului este sufletul învățământului” [8, p.62].

Sinteza experimentului de constatare

În cadrul activităților derulate cu elevii în cadrul clubului de lectură am observat că aceștia au un ritm de citire diferit (accelerat sau lent), viteza a lecturii mare sau mică. De asemenea, am constatat că impactul (pozitiv sau negativ) pe care îl produce un text asupra elevilor, conținutul (bogat, simplu, diversificat sau sărăcăcios și limitat), consumul energetic (mare sau mic, rațional, echilibrat sau dezechilibrat, bazat pe armonie sau risipă energetică), rezonanța (puternică sau slabă), sensul (ascendent sau sincopat), durata (normală sau întârziată) sunt și acestea elemente care îi diferențiază pe elevii de vârstă școlară mică. Această constatare ne-a permis să deducem că pentru cunoașterea individualității elevului din perspectiva asigurării unei evoluții pozitive, sub aspectul dezvoltării atât a motivației pentru lectură, cât și a comportamentului acestuia în raport cu înțelegerea textului citit, este necesar ca, alături de datele despre situația familială a copilului, despre sănătatea și temperamentul acestuia, să se analizeze și factorii care au rol hotărâtor în acest sens.

Referitor la dinamica dezvoltării intereselor, cercetările au relevat că, în general, există o corespondență între dezvoltarea motivelor de studiu și dezvoltarea principalelor categorii de interese. Prima etapă, ce corespunde aproximativ învățământului primar, se caracterizează prin lipsa unor interese diferențiate față de conținutul temelor; cititul, scrisul, socotitul, totul e la fel de atrăgător, de interesant. Aceasta se manifestă în plăcerea cu care elevii frecventează școala. Prin urmare, dascălul trebuie să posede capacitatea de a stimula interesul elevilor și de a le demonstra că lectura nu este numai o sursă de informare, dar și o sursă de plăcere sufletească.

Practica pedagogică demonstrează că în domeniul instrucției și educației strategiile didactice identice generează rezultate diferite în funcție de caracteristicile individuale și de vârstă ale elevilor, determinând o receptare și prelucrare diferențiată a mesajelor transmise. La vârsta preșcolară, atât familia, cât și grădinița depun eforturi pentru a influența universul copilăriei prin basme, povești și poezii. Această dificilă muncă e trecută la un nivel superior în primele clase ale școlii. Lectura propriu-zisă începe după ce copilul reușește singur să descifreze cu ușurință ideile ascunse în spatele semnelor grafice, odată cu descifrarea enigmei acestor hieroglife care adesea înspăimântă pe copii. Am constatat că există școlari cu interes constant față de învățatură, cu nivel ridicat de aspirație și cu posibilități intelectuale; școlari care doresc să citească, cu aspirații dar cu posibilități mai reduse; școlari care nu manifestă interes prea mare pentru lectură, deși au posibilități reale; școlari care nu vor să citească și nu au decât posibilități intelectuale mediocre și aspirații mai reduse. Școala dirijează după principii științifice lectura, supraveghează efectuarea ei, dar deprinderea lecturii se formează nu doar în școală, ci și în familie. Povestirea de către adult a conținutului unei cărți, nu neapărat în întregime,

comentarea cu mijloace modeste, fără pretenții critice, în mediul familial, reprezintă un foarte bun mijloc de stimulare și dezvoltare a gustului copilului pentru lectură. Formarea gustului pentru lectură, a deprinderii de a lucra cu cartea, ca instrument de informare și documentare, desoperirea aptitudinilor de creație ale elevilor și cultivarea acestora, pentru a forma pe viitorii consumatori și creatori de frumos, nu se pot realiza numai în orele de literatură. Îndrumarea lecturii este o necesitate ce izvorăște din caracterul procesual al acesteia, din deosebita valoare informativă și formativă a receptării cunoștințelor umane, prin lectură. De aceea „gustul pentru lectură trebuie cultivat de timpuriu prin folosirea unor fraze și texte de valoare sigură, oglindind activități și interese ale copilului” [9, p.8]. Totodată, pentru a-i motiva pe elevi să citească, e nevoie de o serie de mijloace, cum ar fi: crearea ambianței de lectură, a atmosferei de cult pentru carte încă din perioada grădiniței, prin introducerea de cărți colorate, benzi desenate, ilustrații, desene înfățișând personaje literare, în spațiul de joacă al copiilor; povestirea atractivă a conținutului unei cărți, accesibile vârstei, povestire realizată de către educatoare, învățătoare, părinți sau elvii care au citit cărțile respective; lectura expresivă a unor fragmente semnificative, audiții după discuri, benzi magnetice, videocasete, a unor texte dramatizate; prezentarea de ilustrații la texte, a unor diafilme după opere literare asociate cu povestirea conținutului pe baza lor, lectura unor cărți alcătuite din benzi desenate; utilizarea filmului după opere literare, ca imbold pentru lectura sau relectura unor cărți; organizarea de standuri de cărți în școală, vizite la librării; întâlniri cu scriitorii și vizionări de spectacole teatrale.

Concluzii

Stimularea interesului și a motivației învățării, implicit, pentru lectură este un proces complex și de durată, care necesită, din partea tuturor subiecților implicați (profesori, părinți, bibliotecari etc.) colaborare și spirit creativ.

Referințe:

1. GOLU, M. *Bazele psihologiei generale*. București: Editura Universitară, 2002. 718 p.
2. VRABIE, D. *Psihologia școlară*. Brăila: Evrica, 2000. 287 p.
3. CORNEA, P. *Introducere în teoria lecturii*. București: Minerva, 1988. 305 p.
4. CUCIUREANU, M. (coord.). *Motivația elevilor și învățarea*. București: ISE, 1987. 63 p.
5. AUSUBEL D., ROBINSON, F. *Învățarea în școală. O introducere în psihologia pedagogică*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981. 797 p.
6. CRISTEA, S. *Curriculum pedagogic*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2006. 552 p.
7. PÂSLARU, V. *Introducere în teoria educației literar-artistice*. Ed. a II-a. Chișinău: Sigma, 2013. 198 p.
8. COMENIUS, J. A. *Didactica Magna* / Traducere în română de I. Antohi. București, 1970. 206 p.
9. DOTRENS, R. *A educa și a instrui*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1970. 354 p.

Date despre autor:

Carmen-Daniela NIȚA, doctorandă, Școala doctorală Științe ale Educației a UPS „Ion Creangă” din Chișinău; profesoară în clasele primare, Caracal, Slatina, jud. Olt (România).

E-mail: carmencita_1970@yahoo.com

Prezentat la 16.03.2020